

УДК 330.341.1:330.322:502.33

В. А. Голян,
 д. е. н., професор, відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і
 природокористування України "Боярська лісова дослідна станція", м. Боярка
 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2502-4573>
 Р. В. Коробка,
 к. е. н., докторант,
 Національний університет біоресурсів та природокористування України, м. Київ
 ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-8878-0153>
 Д. М. Матрунчик,
 к. т. н., Луцький національний технічний університет
 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8173-2582>
 В. М. Бардась,
 к. е. н., докторант,
 Національний університет біоресурсів та природокористування України, м. Київ
 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1211-2494>

DOI: 10.32702/2306-6792.2026.10.69

ІННОВАЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В СИСТЕМІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ: НАЦІОНАЛЬНІ ТА РЕГІОНАЛЬНІ ВИМІРИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПЕРЕДОВОЇ ІНОЗЕМНОЇ ПРАКТИКИ

V. Holian,
 Doctor of Economic Sciences, Professor, Separate division of National University of Life and Environmental Sciences of
 Ukraine "Boyarka forest research station", Boyarka
 R. Korobka,
 PhD in Economics, Candidate on Doctor Degree, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv
 D. Matrunchyk,
 PhD in Technical Sciences, Lutsk National Technical University
 V. Bardas,
 PhD in Economics, Candidate on Doctor Degree, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

INNOVATIVE TRANSFORMATIONS IN UKRAINE'S INVESTMENT FRAMEWORK FOR NATURAL RESOURCE MANAGEMENT: NATIONAL AND REGIONAL DIMENSIONS OF IMPLEMENTING BEST INTERNATIONAL PRACTICES

Виявлено, що ключовим детермінантом активізації інвестиційної діяльності у сфері розширеного відтворення і господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу та охорони навколишнього природного середовища виступає здійснення інноваційних трансформацій інвестиційного процесу, які передбачають диверсифікацію форм, джерел, методів та інструментів інвестиційного забезпечення реалізації природо-експлуатаційних, природо-відтворювальних та природоохоронних проєктів. Встановлено, що доцільність інноваційних трансформацій у сфері природокористування України зумовлена наявністю проблем системно-функціонального (поточна спрямованість природоохоронних витрат, обмежений перелік інструментів економічного стимулювання "зеленого" інвестування, нерозвиненість "зеленого" сегменту фондового ринку та ринку позикового капіталу, повільне входження України у планетарну систему "зелених" фінансів, надмірно уніфікований спектр джерел інвестиційного забезпечення природоохоронної та природо-експлуатаційної діяльності) та інституційного (низька інвестиційна привабливість природоохоронних проєктів, млява інвестиційна активність природокористувачів через латентність інституту екологічної відповідальності, латентний характер інституту екологічного підприємництва, повільна імплементація природоохоронних директив, екологічних регламентів та стандартів ЄС, стереотипний підхід до вибору пріоритетів фінансування публічних видатків природоохоронного спрямування) характеру. Обґрунтовано, що основними складо-

вими інноваційних трансформацій у сфері природокористування України виступають: 1) системно-функціональна трансформація; 2) зміцнення інституту "зелених" фінансів; 3) імплементація передової іноземної практики. Дослідження показали, що ключовим блоком інноваційних трансформацій інвестиційного процесу у сфері природокористування України виступає імплементація передової іноземної практики, яка передбачає гармонізацію вітчизняного та європейського законодавства у сфері "зелених" фінансів, конвергенцію глобальної та національної систем стимулювання низьковуглецевого розвитку, впровадження механізмів краудфандингу та бенчмаркінгу, залучення іноземних інвестицій у видобуток рідкісноземельних металів. Доведено, що інноваційні трансформації інвестиційного процесу у сфері природокористування на рівні територіальних громад базового рівня мають, в першу чергу, передбачати диверсифікацію спектра угод публічно-приватного партнерства щодо видобутку запасів природної сировини та освоєння екосистемних послуг природних біогеоценозів.

It has been found that the key factor driving investment activity in the areas of expanded reproduction, the economic development of natural resource potential, and environmental protection is the implementation of innovative transformations in the investment process, which involve the diversification of forms, sources, methods and tools for investment support in the implementation of natural resource exploitation, natural resource reproduction and environmental protection projects. It has been established that the feasibility of innovative transformations in the sphere of natural resource use in Ukraine is determined by the existence of systemic-functional problems (the current focus of environmental protection expenditure, a limited range of instruments for economic stimulation of 'green' investment, the underdevelopment of the 'green' segment of the stock market and the debt capital market, Ukraine's slow integration into the global 'green' finance system, an overly uniform range of sources of investment funding for environmental protection and natural resource exploitation activities) and institutional problems (low investment attractiveness of environmental protection projects, sluggish investment activity among natural resource users due to the latent nature of the institution of environmental responsibility, the latent nature of the institution of environmental entrepreneurship, slow implementation of environmental directives, EU environmental regulations and standards, and a stereotypical approach to prioritising public expenditure on environmental protection). It has been established that the main components of innovative transformations in the field of natural resource management in Ukraine are: 1) systemic and functional transformation; 2) strengthening the institution of 'green' finance; 3) the implementation of advanced international best practice. Research has shown that the key component of innovative transformations in the investment process within Ukraine's natural resource sector is the implementation of advanced international practices, which entails the harmonisation of domestic and European legislation in the field of 'green' finance, the convergence of global and national incentive systems for low-carbon development, the introduction of crowdfunding and benchmarking mechanisms, and the attraction of foreign investment in the extraction of rare-earth metals. It has been demonstrated that innovative transformations of the investment process in the field of natural resource management at the level of basic-level local communities must, first and foremost, provide for the diversification of the range of public-private partnership agreements concerning the extraction of natural raw material reserves and the development of ecosystem services of natural biogeocenoses.

Ключові слова: інноваційні трансформації, інвестиційна діяльність, природокористування, "зелені" фінанси, стимулювання, територіальні громади, місцеві бюджети, місцеве самоврядування.

Keywords: innovative transformations, investment activity, natural resource management, 'green' finance, incentives, local communities, local budgets, local self-government.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Вибір передовою частиною світової цивілізації моделі низьковуглецевого розвитку та перегляд пріоритетів енергетичного забезпечення потреб національних господарств і застосування сучасних технологій господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу вимагають здійснення широкого спектра інноваційних трансформацій у сфері природокористування. Особливо важливими такі інноваційні трансформації є для України, де фінансово-інвестиційне забезпечення природо-експлуатаційної та природоохоронної діяльності відбувається в умовах надмірної зарегульованості, що не дозволяє використати існуючі резерви та передові лекала для диверсифікації джерел фінансування зелених інвестицій. Як і у попе-

редні десятиліття потреби природоохоронної та природно-ресурсної сфери в Україні фінансуються за рахунок коштів підприємств, установ і організацій, а також коштів публічних бюджетів, а приватне інвестування проєктів екологізації економіки та оздоровлення довкілля носить символічний характер. Певним інституційним розривом здійснення інвестиційної діяльності у сфері природокористування виступає повільна імплементація передової іноземної практики задіяння у фінансуванні господарського освоєння природного багатства та охорони довкілля інструментів "зелених" фінансів, зокрема зелених облігацій, зеленого банківського кредитування та конвертації зовнішнього боргу на зобов'язання акумулювати фінансові ресурси для досягнення цілей кліматичної нейтральності. У латентному стані перебуває формування архітектоники "зелених" фінансів на рівні місцевого самоврядування, що

не дозволяє використати переваги і можливості бюджетно-фіскальної децентралізації для повноцінного фінансування проєктів впровадження зелених технологій та оздоровлення довкілля в межах територіальних громад базового рівня, а також вирішення екологічних проблем, які носять міжмуніципальний характер. Якраз форсування інноваційних трансформацій інвестиційної діяльності у сфері природокористування України дозволить взяти на озброєння кращі іноземні лекала фінансування проєктів низьковуглецевого розвитку, диверсифікації джерел енергетичного забезпечення потреб національного господарства та подолання екологічної дигресії соціально-економічного розвитку територіальних утворень.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Виходячи з вимог глобальної природоохоронної архітектури, яка сформувалася в останні роки, виникла гостра необхідність як у зміні пріоритетів фінансово-інвестиційного забезпечення розширеного відтворення і господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу [8; 10; 15], а також модернізації та реконструкції мережі об'єктів екологічної інфраструктури [5; 7], зокрема територій природно-заповідного фонду [2], так і в диверсифікації форм, методів та інструментів інвестування природно-експлуатаційних та природоохоронних проєктів. З огляду на це у працях вітчизняних вчених актуалізувалися дослідження, котрі стосуються поглиблення інноваційних трансформацій в системі інвестиційної діяльності у сфері природокористування. Тим більше, що в останні роки увага акцентується не просто на механічному нарощенні величини інвестиційних вливань у сферу природокористування, а на удосконаленні фіскального інструментарію стимулювання інвестиційної діяльності природокористувачів [1; 6; 14] і на доцільності урізноманітнення об'єктної бази природно-ресурсних та природоохоронних поліпшень через налагодження інструментарію "зеленого" фінансування [9; 11; 17].

Найбільшою мірою доцільність застосування інноваційних інструментів зеленого інвестування, особливо у повоєнному відновленні, обґрунтовується С. Науменковою та С. Міщенко. Вони пропонують задіяти інструменти зеленого фінансування на основі обміну частини зовнішнього боргу держави на зобов'язання мобілізувати кошти для здійснення заходів з охорони природи та досягнення кліматичної нейтральності. Для акумулювання коштів для виконання

державою зобов'язань, що випливають з боргових свопів, пропонується задіяти додаткові внутрішні джерела, а саме: частину коштів, отриманих від концесійних платежів; відсоток рентної плати за користування надрами; збільшення вартості спеціальних дозволів на користування надрами [12, с. 297]. В умовах схвалення Угоди про видобуток корисних копалин між Україною та США зростають можливості держави стосовно акумуляції концесійних платежів, а також рентної плати за користування надрами, що підвищує ймовірність реального втілення пропозицій щодо обміну частини зовнішнього боргу на зобов'язання акумулювати кошти для фінансування проєктів досягнення цілей кліматичної нейтральності та усунення еколого-деструктивних наслідків російської збройної агресії.

Доцільність інноваційних трансформацій інвестиційного процесу у сфері природокористування повною мірою впливає із твердження О. Варченко, О. Варченко, О. Драган, К. Ткаченко, Н. Рибак та В. Зубченко щодо необхідності здійснення повоєнного відновлення України на засадах "зелених" фінансів через перегляд підходів до формування бюджету та внесення надходжень екологічних податків до спецфонду бюджетів; забезпечення диверсифікації фінансування для реалізації проєктів екологічного спрямування; створення передумов для запровадження ринку зелених облігацій, емітентами яких буде держава, місцеві органи влади й суб'єкти господарювання; розробку й реалізацію державних цільових програм та екологічних проєктів, які будуть фінансуватися за рахунок податкових і неподаткових надходжень; запровадження фіскальних і нефіскальних стимулів реалізації екологічних проєктів тощо [3, с. 83]. Означений підхід до здійснення інноваційних трансформацій інвестиційної діяльності у сфері природокористування є надзвичайно актуальним та своєчасним з огляду на те, що в Україні надзвичайно звуженим є перелік інструментів стимулювання активізації фінансово-інвестиційного забезпечення проєктів раціоналізації використання природних ресурсів та оздоровлення довкілля. Також у латентному стані перебуває інституційне підґрунтя запровадження ринку зелених облігацій як на загальнонаціональному, так і на місцевому рівнях.

Великою мірою доцільність інноваційної трансформації інвестиційного процесу у сфері природокористування зумовлена тим, що вітчизняний ринок позикового капіталу надто мляво задіяний у фінансуванні проєктів застосування зелених технологій та усесторонньої екологізації відтворювальних пропорцій націо-

нального господарства. Концепт Я.Чайковського, Б.Луціва, О.Дзюблюка, Є.Чайковського та П.Луціва полягає в тому, що вони розглядають необхідною передумовою становлення моделі зеленої економіки екологічну модернізацію економіки (впровадження екологічно чистих виробництв, збереження природних ресурсів і біологічного розмаїття, розширення потужностей рекреаційної індустрії, зниження екологічних ризиків і захист довкілля), що потребує мобілізації великих за обсягами державних і приватних джерел фінансування відповідних проєктів і розвитку нових фінансових інструментів, здатних забезпечити необхідні потоки інвестицій. А це вимагає створення новітніх інституційних структур, формування нової культури управління фінансовими інститутами, зміну фінансової архітектури, перенаправлення фінансових потоків і введення в обіг зелених фінансових інструментів, призначених для фінансування екологічно стійких проєктів. Особливої ваги набуває банківське зелене кредитування, оскільки саме формування портфеля зелених кредитів передбачає фінансування екологічних проєктів, заходів у галузі енергоефективності, відновлюваних джерел енергії, екологічно чистої промисловості та інших царин діяльності, що пов'язані з охороною навколишнього середовища, а відтак ці напрями фінансування стають одним із пріоритетних завдань комерційних банків [16, с. 55]. В умовах української дійсності, де спектр джерел фінансово-інвестиційного забезпечення є надмірно звуженим, а екологічні інвестиції в основному фінансуються за рахунок власних коштів підприємств, установ та організацій, коштів держбюджету та місцевих бюджетів, розбудова зеленого сегменту національної банківської системи є запорукою суттєвого нарощення інвестиційних вливань у проєкти формування зеленої економіки. Тому в Україні формування передумов становлення інститутів банківського зеленого кредитування є ключовим елементом інноваційних трансформацій у сфері природокористування. Також інноваційні трансформації інвестиційного процесу у сфері запровадження зелених технологій мають охопити рівень місцевого самоврядування, оскільки бюджетно-фіскальна децентралізація створила додаткові люфти для акумуляції зелених фінансів через застосування сучасних фінансових інструментів, зокрема інструментів муніципальних запозичень екологічної спрямованості.

ЦІЛІ СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування ключових складових інноваційних трансформацій в системі інвестиційної діяльності у сфері природо-

користування України на основі виявлення проблем інвестиційного забезпечення природо-експлуатаційної та природоохоронної діяльності, які передбачають імплементацію передової іноземної практики "зеленого" фінансування як на загальнонаціональному, так і на регіональному рівні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Поглиблення інституційних трансформацій у сфері господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу та охорони навколишнього природного середовища, а також глобальне реформатування світової економіки детермінують необхідність формування сучасного інституційного підґрунтя активізації інвестиційної діяльності у сфері природокористування. Прикметною рисою кращих іноземних практик інвестиційної діяльності у сфері природокористування є урізноманітнення форм, методів, способів та інструментів інвестиційного забезпечення проєктів освоєння родовищ корисних копалин, які виступають ресурсною базою розвитку сектору високотехнологічних виробництв, а також проєктів оздоровлення довкілля та розбудови інфраструктури відновної енергетики. Умонтування у регуляторний механізм природокористування в Україні кращих іноземних практик інвестування проєктів низьковуглецевого розвитку, освоєння перспективних родовищ корисних копалин та оздоровлення довкілля потребують інноваційних трансформацій інвестиційного процесу у сфері природокористування.

Водночас урахування воєнних, євроінтеграційних і децентралізаційних викликів, які детермінують пріоритети й масштаби модернізації екологічної інфраструктури в Україні, потребує диверсифікації джерел, методів та інструментів фінансово-інвестиційного забезпечення інфраструктурних поліпшень у системі природоохоронної діяльності й раціонального використання природних ресурсів, що дасть можливість застосувати перевірений передовою іноземною практикою комплекс заходів з оздоровлення довкілля та підвищення рівня комплексності використання природної сировини, а це в підсумку сприятиме становленню вітчизняного інституту екологічного підприємництва та монетизації природоохоронної діяльності.

Нинішній фінансово-інвестиційний вимір модернізації екологічної інфраструктури характеризує надмірна звуженість джерел фінансування процесів запровадження сучасних природоохоронних технологій і технічного переозброєння мережі очисних споруд і невисокий

рівень інвестиційної привабливості проєктів оздоровлення довкілля та екологічного реінжинірингу деградованих і порушених природних біогеоценозів у зв'язку з латентним характером розвитку інститутів екологічного підприємництва та збереженням командно-адміністративних рудиментів управління природоохоронною діяльністю [7, с. 392].

Сучасний стан інвестиційної діяльності у сфері природокористування України характеризується суперечливими тенденціями, що зумовлені як глибокими структурними деформаціями національної економіки, так і системними недоліками інституційного середовища розширеного відтворення та господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу, а також охорони навколишнього природного середовища. Поглиблення інституційних трансформацій у сфері господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу та охорони навколишнього природного середовища, а також глобальне переформатування світової економіки детермінують необхідність здійснення широкого спектра інноваційних трансформацій інвестиційного процесу у природно-ресурсній та природоохоронній сферах, щоб забезпечити активізацію інвестиційної діяльності у сфері природокористування в цілому. Одним з головних пріоритетів інноваційних трансформацій інвестиційного процесу у сфері природокористування виступає імплементація кращих іноземних практик в частині урізноманітнення форм, методів, способів та інструментів інвестиційного забезпечення проєктів освоєння родовищ корисних копалин і проєктів оздоровлення довкілля.

Водночас в Україні активізація інвестиційної діяльності у сфері природокористування стикається з комплексом проблем, котрі залишилися внаслідок системних протиріч перехідного періоду та внаслідок збереження рудиментів командно-адміністративної економіки у сфері управління природними ресурсами та охороною навколишнього природного середовища. Дослідження показали, що існуючі проблеми активізації інвестиційної діяльності у сфері природокористування варто згрупувати в два основних блоки: 1) проблеми системно-функціонального характеру; 2) проблеми інституційного характеру (рис. 1). Такий поділ дозволяє диференційовано підходити до розробки заходів щодо покращення інвестиційного клімату у природоохоронній та природно-ресурсній сферах через здійснення інноваційних трансформацій інвестиційної діяльності в царині побудови сучасної моделі "зеленої" економіки.

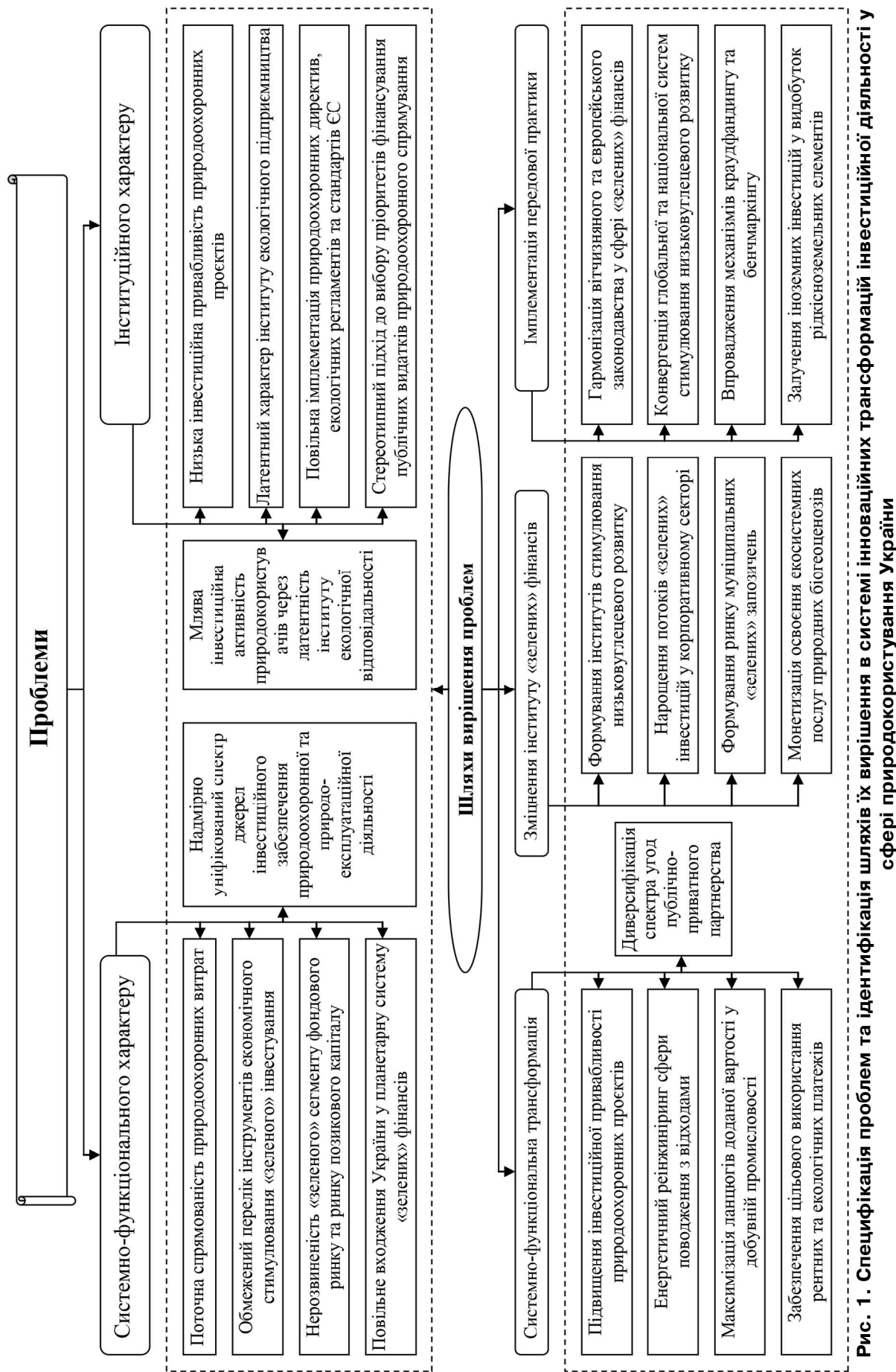
Важливою складовою виявлення ключових напрямів інноваційних трансформацій інвестиційного процесу у сфері природокористуван-

ня є ідентифікація проблеми системно-функціонального характеру в інвестиційній діяльності у сфері освоєння природного багатства, досягнення цілей кліматичної нейтральності та оздоровлення довкілля. Однією з ключових системно-функціональних проблем є надмірні перегини у поточній спрямованості сукупних природоохоронних витрат. Аналіз структури сукупних природоохоронних витрат в Україні протягом декількох десятиліть свідчить про те, що понад 60% з них спрямовувалося на поточне утримання інфраструктури водо- та теплопостачання, очисних споруд та полігонів відходів у стані мінімальної функціональності, тоді як частка інвестицій у модернізацію та будівництво нових екологічних об'єктів залишалася вкрай низькою. Це призвело до створення відповідного замкненого кола: застаріла інфраструктура потребувала дедалі більших витрат на утримання та експлуатацію, що зменшувало простір для фінансування інвестицій модернізації екологічної інфраструктури. Домінування такого підходу стало наслідком відсутності стратегічного бачення в управлінні природним капіталом та браку дієвих механізмів довгострокового інвестиційного планування у природоохоронній сфері [4].

В останні роки в Україні також зберігається тенденція, коли переважна частка природоохоронних видатків спрямовується на ліквідацію наслідків еколого-деструктивної діяльності, а не на їх упередження, що є проявом наявності інституційного розриву в стратегічному цілепокладанні інвестиційної діяльності у сфері природокористування, виходячи з передових іноземних лекал "зеленого" фінансування.

Дане твердження також пояснюється тим, що пріоритетне фінансування витрат на усунення екологічного збитку не генерує мультиплікативного інвестиційного ефекту на відміну від інвестиційних вливань у чисті технології та відновлювальну енергетику, які здатні залучати приватний капітал і стимулювати екологічно-орієнтовану модернізацію національного господарства. Тому в спектрі пріоритетів інноваційної трансформації інструментарію інвестиційної діяльності у сфері природокористування має виступати поступове зміщення акценту у сукупних природоохоронних витратах з поточної на інвестиційну спрямованість.

Однією із вагомих проблем системно-функціонального характеру є надмірно уніфікований спектр джерел інвестиційного забезпечення природоохоронної та природо-експлуатаційної діяльності, оскільки переважна більшість природо-експлуатаційних та природо-

Джерело, розроблено авторами.

охоронних проєктів в Україні фінансується або за рахунок коштів публічних бюджетів, або за рахунок власних коштів підприємств, установ та організацій. Така надмірна звуженість джерел інвестиційного забезпечення не дає можливості усунути рецидиви надмірно високого фізичного спрацювання об'єктів екологічної інфраструктури як у публічному, так і в корпоративному секторі, що супроводжується невиконанням Україною зобов'язань взятих в межах реалізації базових положень міжнародних природоохоронних конвенцій. Фактично законсервувся стан в інвестиційній діяльності у сфері природокористування, коли альтернативні інструменти "зеленого" фінансування такі як "зелені" облигації, екологічні кредити, кліматичні фонди, механізми торгівлі викидами залишаються практично незадіяними через інституційну неупорядкованість законодавства, котре регулює фінансово-інвестиційне забезпечення природоохоронної та природо-експлуатаційної діяльності.

Прикметною рисою державного регулювання інвестиційної діяльності у сфері природокористування України є наявність такого рудименту перехідного періоду як обмеженість інструментів економічного стимулювання "зеленого" інвестування. Обмеженість інструментів економічного стимулювання "зеленого" інвестування є безпосереднім наслідком нерозвиненості відповідної нормативно-правової бази та інституційної архітектури управління фінансовими потоками у сфері господарського освоєння природного багатства, реалізації базових положень міжнародних природоохоронних конвенцій та впровадження альтернативних видів енергетичного забезпечення потреб національної економіки. В Україні практично відсутні дієві механізми зниження ризиків для приватних інвесторів при реалізації природо-експлуатаційних, природо-відтворювальних та природоохоронних проєктів. Такі ризики зумовлені відсутністю розвинених гарантійних фондів, а також недостатнім набором інструментів пільгового оподаткування "зелених" інвестицій. Тривале застосування такого інструменту стимулювання як "зелені" тарифи стосується надто вузького спектра виробників енергії з відновних джерел, що не забезпечує дієвих стимулів для активізації інвестиційної діяльності у більшості секторів сфери природокористування.

Виходячи з результатів проведених оцінок Міжнародного валютного фонду, розгалужений спектр інструментів стимулювання зеленого інвестування має включати три взаємодопов-

нюючі групи: ринкові важелі (методологія ціноутворення на вуглець, система торгівлі викидами), регуляторні інструменти (екологічні стандарти, регламенти та нормативи) та фіскальні регулятори (субсидії, прискорена амортизація, податкові кредити) [19]. Повільна імплементація передового міжнародного та іноземного досвіду економічного стимулювання активізації інвестиційних процесів у процесах досягнення цілей кліматичної нейтральності та відсутність комплексного підходу до формування архітектури стимулюючого впливу на інвестиційні процеси у сфері природокористування в Україні не дає змоги отримати мультиплікативний ефект від застосування кожного окремого фінансового інструмента та не забезпечує формування належного рівня інвестиційного клімату в царині побудови моделі зеленої економіки. Перспективна модель інноваційних трансформацій інвестиційного процесу у сфері природокористування має охоплювати набір заходів для подолання рецидивів млявого застосування інструментів економічного стимулювання "зеленого" фінансування.

Великою мірою повільні темпи активізації інвестування проєктів боротьби з негативними кліматичними екстерналіями та подолання наслідків еколого-деструктивного впливу сфери матеріального виробництва на природні біогеоценози і життєдіяльність населення зумовлені нерозвиненістю "зеленого" сегменту фондового ринку та ринку позикового капіталу, що є проявом консервації хронічних інвестиційних проблем у природоохоронній та природно-ресурсних сферах. Вітчизняний фондовий ринок залишається малоадаптивним для мобілізації "зеленого" капіталу. Також спостерігається певний вакуум в частині емісії "зелених" облигацій муніципального рівня, що не дає можливості місцевому самоврядуванню акумулювати достатній обсягів "зелених" фінансових ресурсів для вирішення екологічних проблем функціонування територіальних громад базового рівня.

Одним з основних детермінантів здійснення інноваційних трансформацій інвестиційного процесу у сфері природокористування є повільне входження України у планетарну систему "зелених" фінансів. Це є системно-функціональна проблема, які потребує вирішення через залучення вищої ланки державного управління та представників громадського і підприємницького сектора. Таке входження гальмується через повільну імплементацію природоохоронних директив ЄС в національний регуляторний механізм природокористування, неналеж-

ну конвергенцію національних і міжнародних екологічних стандартів, регламентів та нормативів, а також відсутність відповідних змін до вітчизняного законодавства, яке визначає правові основи застосування інструментів "зеленого" інвестування.

Доцільність інноваційних трансформацій спектра форм, методів та інструментів інвестиційного забезпечення реалізації природо-експлуатаційних та природоохоронних проєктів зумовлена також наявністю певного набору проблем інституційного характеру, які характеризуються наявністю інституційних розривів та інституційних пасток в частині залучення інвестиційних вливань у природоохоронну та природно-ресурсну сфери.

Однією з основних проблем інституційного характеру є низька інвестиційна привабливість проєктів природо-експлуатаційного, природо-відновлювального та природоохоронного спрямування через нерозвинену інституційну матрицю застосування інструментів "зелених" фінансів у сфері природокористування. Низька інвестиційна привабливість природоохоронних проєктів є давньою проблемою інституційного характеру, яка не дозволяє забезпечити нарощення інвестиційних потоків у модернізацію та реконструкцію мережі об'єктів екологічної інфраструктури, оскільки пронизує всі ланки природоохоронної діяльності (виробнича екологія, збереження біорізноманіття, нарощення потенціалу екосистемних послуг природних біогеоценозів). Природоохоронні та природо-відтворювальні проєкти, як правило, характеризуються тривалим терміном окупності, високим системним ризиком, відсутністю чітко визначеної специфікації прав власності на природно-ресурсні активи та екосистемні послуги природних біогеоценозів, а також складністю монетизації екологічних вигод, отриманих внаслідок природно-ресурсних та природоохоронних поліпшень. Усе це робить їх менш привабливими для приватних інвесторів порівняно з комерційними проєктами, що мають менші терміни окупності та більш прозорі ринкові механізми повернення інвестицій.

Підвищення інвестиційної привабливості природоохоронних проєктів потребує комплексу інституційних та фінансових змін: чітко визначення прав власності на природні ресурси та екосистемні послуги, вдосконалення системи обліку природного капіталу, розвитку механізмів розподілу ризиків між державою та приватним сектором, а також підвищення прозорості процедур отримання екологічних дозволів [13]. Без інкорпорації цих змін до

спектра інноваційних трансформацій інвестиційної діяльності у сфері природокористування природоохоронні та природо-відтворювальні проєкти залишатимуться недостатньо привабливим об'єктом для потенційних інвесторів, що консервуватиме перманентний дефіцит фінансування "зелених" інвестицій.

Великою мірою низький рівень інвестиційної активності у сфері природокористування зумовлений латентним характером інституту екологічного підприємництва, тобто нерозвиненістю суб'єктів виробництва екологічного обладнання, а також надання широкого спектра різноманітних екологічних послуг, зокрема послуг інжинірингового та реінжинірингового спрямування. Латентний характер інституту екологічного підприємництва означає, що підприємницька активність у природоохоронній та природно-ресурсній сферах в Україні залишається квазіринковою та інституційно неупорядкованою, що не створює прозорих та конкурентних умов для становлення класу підприємців у сфері розширеного відтворення природно-ресурсного потенціалу та охорони навколишнього природного середовища. Незважаючи на існуючі можливості для розвитку підприємницької діяльності у сферах поводження з відходами, виробництва енергії з альтернативних джерел, розширення потужностей органічного землеробства та кормовиробництва, екологічного туризму, виробництва екологічно чистої продукції, велика кількість підприємницьких ніш у сфері ведення "зеленого" бізнесу залишається незаповненою, що гальмує процеси екологізації відтворювальних пропорцій у національному господарстві України.

На темпи та масштаби інвестиційних вливань у сферу природокористування вагомий вплив здійснює повільне запровадження у практику регуляторного впливу на поведінку природокористувачів комплексу природоохоронних директив ЄС. Повільна імплементація природоохоронних директив, екологічних регламентів та стандартів ЄС у відповідності з Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, підписаною у 2014 році, не дозволяє гармонізувати вітчизняні та європейські лекала фінансування проєктів природоохоронного та природо-експлуатаційного спрямування. За експертними оцінками станом на початок 2020-х років Україна імплементувала лише близько третини природоохоронних зобов'язань з адаптації вітчизняного законодавства до вимог Європейського Союзу [18]. Така ситуація створює певні правові колізії та інституційну невизначеність для іноземних інвесторів, які спеціалі-

зуються на фінансуванні "зелених" проєктів і орієнтуються на відповідність цих проєктів екологічним стандартам та регламентам Європейського Союзу.

Проявом негативного впливу неформальних інститутів на побудову дорожньої карти нарощення обсягів "зеленого" інвестування виступає консервація стереотипного підходу до вибору пріоритетів фінансування публічних видатків природоохоронного спрямування. Така ситуація є квінтесенцією виникнення феномену інституційної інерції у сфері фінансування природоохоронних видатків за рахунок коштів публічних бюджетів. Проявом стереотипного підходу є те, що держава та місцеве самоврядування традиційно направляють кошти на фінансування процесів експлуатації та утримання об'єктів екологічної інфраструктури, нехтуючи фінансуванням їх модернізації та реконструкції. За таких умов уповільнюються темпи низьковуглецевого переходу та формування моделі циркулярної економіки. Також зберігається традиційний для вітчизняної економіки природокористування останніх десятиліть рецидив, коли бюджетне планування у природоохоронній сфері здійснюється переважно від досягнутого, без стратегічного цілепокладання на основі поглибленого аналізу сукупних витрат та можливих вигод.

Деструктивним елементом інвестиційної діяльності у сфері природокористування України є нерозвиненість інституту екологічної відповідальності бізнесу, влади та сектору домогосподарств. Латентність інституту екологічної відповідальності є, скоріш за все, найскладнішою з наявного спектра інституційних проблем, що гальмують інвестиційну активність у природоохоронній та природно-ресурсних сферах, оскільки стосується зміцнення неформальних інститутів користування природно-ресурсними активами та оздоровлення довкілля. В умовах, коли підприємства-природокористувачі за надмірно деструктивний вплив на довкілля та нераціональне використання природних ресурсів не несуть відповідного фіскального навантаження, у них відсутні стимули для інвестування процесів модернізації та реконструкції мережі об'єктів екологічної інфраструктури.

Виходячи з викладеного вище, запрошується висновок, що ключовим елементом інноваційних трансформацій в інвестиційній діяльності у сфері природокористування України є вирішення комплексу проблем системно-функціонального та інституційного характеру. Вирішення означених проблем потребує реалізації таких пріоритетів інноваційних трансформацій

інвестиційного процесу у сфері розширеного відтворення і господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу, а також модернізації екологічної інфраструктури для створення умов для підвищення результативності заходів з оздоровлення довкілля: 1) системно-функціональна трансформація інституційної матриці фінансування екологічних інвестицій; 2) зміцнення інституту "зелених" фінансів; 3) імплементація передової практики застосування сучасних фінансових інструментів інвестування проєктів природоохоронного та природно-відтворювального спрямування.

Виходячи з надмірно звуженого спектра джерел інвестиційного забезпечення проєктів природоохоронного спрямування, який є характерним для вітчизняної практики "зеленого" інвестування в останні десятиліття, інноваційні трансформації інвестиційного процесу у сфері природокористування повинні повною мірою охопити комплекс заходів з імплементації передової іноземної практики застосування у процесах інвестування природоохоронних проєктів методів та інструментів "зелених" фінансів. Така імплементація має передбачати гармонізацію вітчизняного та європейського законодавства у сфері "зелених" фінансів, конвергенцію глобальної та національної систем стимулювання низьковуглецевого розвитку, впровадження механізмів краудфандингу та бенчмаркінгу, залучення іноземних інвестицій у видобуток рідкісноземельних елементів.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Структурні зрушення у національній економіці, які відбулися внаслідок російської збройної агресії та глобального переформатування світової економіки, великою мірою вплинули на роль і місце в соціально-економічному піднесенні України природоохоронного та природно-ресурсного чинників. Активізація цих чинників на пряму залежить від інвестиційних потоків у сферу розширеного відтворення та господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу, а також в модернізацію мережі об'єктів екологічної інфраструктури як у публічному, так і в корпоративному секторах. Протягом останніх десятиліть має місце надмірно звужений спектр джерел інвестиційного забезпечення сфери природокористування, оскільки сукупні природоохоронні видатки, як правило, фінансуються за рахунок власних коштів підприємств, установ, організацій, а також коштів держбюджету та місцевих бюджетів. З огляду на це інноваційні трансформації інвес-

тиційного процесу у сфері природокористування мають бути зорієнтовані на диверсифікацію джерел інвестиційного забезпечення розбудови інфраструктури господарського освоєння природного багатства та мережі об'єктів екологічної інфраструктури через умонтування в набір інституціоналізованих форм, методів та інструментів акумуляції коштів для фінансування "зелених" інвестицій інституту "зелених" облигацій, зокрема муніципальних "зелених" запозичень, інституту банківського зеленого кредитування, конвертації частини зовнішнього боргу в зобов'язання акумулювати кошти для фінансування потреб оздоровлення довкілля у повоєнному відновленні України.

Література:

1. Бардась В.М. Удосконалення фіскального регулювання природокористування. Дис... канд. екон. наук. 08.00.06. ЛНТУ. Луцьк, 2014. 203 с.
2. Біляк Ю.В., Громов С.С. Фінансування територій природно-заповідного фонду: форми, методи та інструменти. Економіка та суспільство. 2025. № 75. [Електронний ресурс]. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6342/6285>
3. Варченко О., Варченко О., Драган О., Ткаченко К., Рибак Н., Зубченко В. "Зелені фінанси" в повоєнному відновленні України: організаційно-фінансові аспекти. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2024. Том 3 (56). С. 75—85.
4. Веклич О.О. Сучасний стан та ефективність економічного механізму екологічного регулювання. *Економіка України*. 2003. № 10. С. 62—70.
5. Веклич О.О. Сучасні тенденції фінансового забезпечення природоохоронної діяльності в Україні. *Фінанси України*. 2009. № 11. С. 20—34.
6. Голян В., Марчук Ю., Погуляйко Ю., Матрунчик Д., Дзюбенко О. Формування сучасної моделі фіскального регулювання лісогоподарювання як важлива передумова інноваційної трансформації лісового сектора України. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2024. Том 3 (56). С. 139—155. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.3.56.2024.4406>
7. Голян В., Ткачук В., Коробка Р., Костюк Т., Погуляйко Ю., Бардась В. Фінансово-інвестиційні виміри модернізації екологічної інфраструктури в Україні: воєнні, євроінтеграційні та децентралізаційні виклики. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2025. Том 4 (63). С. 391—418. URL:

<https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/4888/4429>

8. Данилишин Б.М., Хвесик М.А., Голян В.А. Економіка природокористування. Підручник. К. "Кондор", 2009. 465 с.
9. Карлін М., Проць Н. Проблеми та необхідність "зеленого фінансування" у повоєнний період відбудови економіки України. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2022. № 3. С. 29—36.
10. Лабенко О.М. Фінансовий фактор у проблемі збереження навколишнього природного середовища. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Т. 8. № 2. С. 96—101.
11. Луців Б., Дзюблюк О., Чайковський Я., Луців П., Чайковський Є. Роль зеленого банкіngu в забезпеченні цілей сталого економічного розвитку. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2024. Том 1 (54). С. 23—36. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.1.54.-2024.4250>
12. Науменкова С., Міщенко С. Інноваційні інструменти зеленого фінансування для України. *Економічний простір*. 2024. № 189. С. 291—299.
13. Потапенко В.Г. Стратегічні пріоритети безпечного розвитку України на засадах "зеленої" економіки. Київ: НІСД, 2012. 360 с.
14. Хвесик М., Голян В., Бардась В. Формування нової моделі фіскального регулювання природокористування: інституціональні передумови, методологічне забезпечення та практичні рекомендації. *Економіст*. 2013. № 9. С. 4—13.
15. Хвесик М.А., Голян В.А. Інституціональна модель природокористування в умовах глобальних викликів. Монографія. Київ. Кондор, 2007. 480 с.
16. Чайковський Я., Луців Б., Дзюблюк О., Чайковський Є., Луців П. Банківське зелене кредитування як ключовий інструмент екологічної модернізації економіки. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2025. Том 2 (61). С. 54—72. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.2.61.2025.4651>
17. Чугунов І.Я., Канєва Т.В., Любчак І.С. Фінансові інструменти реалізації Європейського зеленого курсу в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск 56. [Електронний ресурс]. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3082/3005>
18. EU-Ukraine Association Agreement PRISM Project. *Environmental Approximation Progress Review*. Brussels: European Commission. 2021. 62 p.

19. International Monetary Fund. Fiscal Policies for Paris Climate Strategies: From Principle to Practice. Washington, D.C.: IMF Policy Paper, 2019. 74 p.

References:

1. Bardas', V.M. (2014), "Improving fiscal regulation of nature use", Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, LNTU, Luts'k, Ukraine.

2. Biliak, Yu.V. and Hromov, S.S. (2025), "Financing of nature reserve areas: forms, methods and tools", *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol.75, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6342/6285> (Accessed 05 May 2026).

3. Varchenko, O., Varchenko, O. Drahan, O. Tkachenko, K., Rybak, N., and Zubchenko, V. (2024), "Green Finance" in the Post-War Reconstruction of Ukraine: Organisational and Financial Aspects", *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, vol. 3 (56), pp. 75—85.

4. Veklych, O.O. (2003), "Current status and effectiveness of the economic mechanism of environmental regulation", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 10. S. 62—70.

5. Veklych, O.O. (2009), "Current trends in financial support for environmental protection activities in Ukraine", *Finansy Ukrainy*, vol. 11. S. 20—34.

6. Holian, V., Marchuk, Yu., Pohuliajko, Yu., Matrunchyk, D. and Dziubenko, O. (2024), "Forming a modern model of forest management fiscal regulation as important prerequisite for innovative transformation of forest sector in Ukraine", *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, vol. 3 (56), pp. 139—155. <https://doi.org/10.55643/fcaptop.3.56.2024.4406>

7. Holian, V., Tkachuk, V., Korobka, R., Kostiuk, T., Pohuliajko, Yu. and Bardas', V. (2025), "Financial and investment dimensions of environmental infrastructure modernization in Ukraine: military, European integration and decentralization challenges", *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, vol. 4 (63), pp. 391—418, available at: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/4888/4429> (Accessed 05 May 2026).

8. Danylyshyn, B.M. Khvesyuk, M.A. and Holian, V.A. (2009), *Ekonomika pryrodokorystuvannia [Economics of nature use]*, Kondor, Kyiv, Ukraine.

9. Karlin, M. and Prots', N. (2022), "Problems and necessity of "green financing" in the post-war period of reconstruction of the economy of Ukraine", *Ekonomichnyj chasopys Volyns'koho*

natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrainky, vol. 3, pp. 29—36.

10. Labenko, O.M. (2023), "The financial factor in the problem of environmental conservation", *Ukrains'kyj zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*, vol. 8, no. 2. S. 96—101.

11. Lutsiv, B., Dziubliuk, O. and Chaikovskiy, Y. (2024), "The role of green banking in achieving sustainable development goals", *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, vol. 1 (54), pp. 23—36.: <https://doi.org/10.55643/fcaptop.1.54.2024.4250>

12. Naumenkova, S. and Mishchenko, V. (2024), "Innovative green financing instruments for Ukraine", *Ekonomichnyi prostir*, vol. 189. pp. 291—299.

13. Potapenko, V.H. (2012), *Stratehichni priorytety bezpechnoho rozvytku Ukrainy na zasadakh "zelenoyi ekonomiky" [Strategic Priorities for Ukraine's Safe Development on the Basis of a Green Economy]*, NISD, Kyiv, Ukraine.

14. Khvesyuk, M. Holian, V. and Bardas', V. (2013), "Formation of a new model of fiscal regulation of nature use: institutional prerequisites, methodological support and practical recommendations", *Ekonomist*, vol. 9, pp. 4—13.

15. Khvesyuk, M.A. and Holian, V.A. (2007), *Instytutsional'na model' pryrodokorystuvannia v umovakh hlobal'nykh vyklykiv [Institutional model of nature use in conditions of global]*, Kondor, Kyiv, Ukraine.

16. Chaikovskiy, Y., Lutsiv, B., Dziubliuk, O., Chaikovskiy, Y., and Lutsiv, P. (2025), "Bank green lending as a key tool for the ecological modernization of the economy", *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, vol. 2 (61), pp. 54—72. <https://doi.org/10.55643/fcaptop.2.61.2025.4651>

17. Chuhunov, I.Ya. Kanieva, T.V. and Liubchak, I.S. (2023), "Financial instruments for the implementation of the european green course in Ukraine", *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 56, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3082/3005> (Accessed 05 May 2026).

18. European Commission (2021), "EU-Ukraine Association Agreement PRISM Project", *Environmental Approximation Progress Review*. Brussels.

19. International Monetary Fund (2019), *Fiscal Policies for Paris Climate Strategies: From Principle to Practice*, IMF Policy Paper, Washington, D.C.

Отримано редакцією журналу / Received: 05.05.26

Процеcеновано / Revised: 14.05.26

Дата публікації / Published: 21.05.26